

Påföljdsbestämning i narkotikamål

maj 2013

Martin Borgeke

Bakgrunden till dagens narkotikapraxis

- 1. 1962 års narkotikaförordning - böter eller fängelse (högst två år)
- 2. 1968 års narkotikastrafflag - från böter till fängelse fyra år (narkotikaförseelse endast böter; eget bruk inte straffbart)
- 3. 1969 års straffskärpning - maximistraffet höjs till fängelse sex år
- 4. 1972 års straffskärpning - maximistraffet höjs till fängelse tio år (straffhöjningsspiralen)

Bakgrunden till dagens narkotikapraxis, forts.

- 5. 1981 års straffskärpning - de nuvarande straffskalorna införs dvs. minimistrafet för grovt brott blev fängelse två år och maximistrafet för normalgraden blev fängelse tre år. (Österåkerprojektet, Ulleråker och kontraktsvårdsförsöken)
- 6. 1983 års översyn av gärningsformerna. Vårdslöshet med narkotika
- 7. 1985 års skärpning. Minimistrafet för normalgraden höjs till allmänna fängelseminimum. Fängelse i straffskalan för ringa brott, som inte längre kallas narkotikaförseelse
- 8. 1988 års straffskärpning. Eget bruk kriminaliseras, dock endast böter och ansvarsfrihet för de som sökte vård

Bakgrunden till dagens narkotikapraxis, forts.

- 9. 1993 års straffskärpning. Särskilda straffskalan för eget bruk slopades liksom ansvarsfrihetsregeln för vårdsökande
- 10. 2000 års lagstiftning med anledning av smugglingslagen. Den lagen har i princip företräde
- 11. 2006 års lagstiftning om narkotikaprekursorer

Tidigare narkotikastraffmätningen

- Chefsrådmännens listor
- Georg Sterzels tabeller
- Fallet Ali E
- Mötet på Marina Plaza och drogpraxisgruppen
- Skånska hovrättens tabeller
- 2005 års upplaga av "Sterzel"
- Åklagarmyndighetens arbete
- Praxis starkt styrd av sort och mängd
- Betydande "enhetlighet"

HD:s praxis, ett urval

- 75 vägledande avgöranden under åren 1968-2010
- NJA 1975 s. 471 den tilltalade ”led av svår narkomani”
- NJA 1989 s. 837 angående brottets art (gatulangning bör ge fängelse)
- NJA 1991 s. 255 angående kurrens roll (viktig länk - strängt straff)
- NJA 1998 s. 512 angående renhetsgradens betydelse
- NJA 2001 s. 86 angående påföljdsvalet (villkorlig dom med samhällstjänst)
- NJA 2003 s. 339 angående rohypnol (betydligt farligare än som hade antagits tidigare)
- NJA 2004 s. 354 angående försiktighet med schabloner - betoning av andra omständigheter)
- NJA 2005 s. 348 I och II angående eget bruk (normalt 30 dagsböter)
- NJA 2008 s. 653 angående påföljdsvalet (villkorlig dom och dagsböter)
- NJA 2010 s. 592 (det straffvärdemässiga övervärdet)

Kriterierna för grovt brott

- Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om det har utgjort led i en verksamhet som har bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt, avsett särskilt stor mängd narkotika eller eljest varit av särskilt farlig eller hänsynslös art. Bedömningen ska grundas på en sammanvägning av omständigheterna i det särskilda fallet.

Mefedrondomen NJA 2011 s. 357

- Solna tingsrätt: mefedron ungefär som amfetamin när det gäller allmän farlighet. Fängelse sex år.
- Svea hovrätt: mefedron ungefär som ecstasy när det gäller allmän farlighet. Fängelse fjorton år.
- HD: p.33: För straffvärdebedömningen av de i målet aktuella brotten får det, när det gäller mefedrons generella farlighet, anses vara en tillräcklig hållpunkt att - på den här förebringade utredningen - mefedrons generella farlighet inte på något för straffvärdebedömningen i målet avgörande sätt skiljer sig från amfetamins generella farlighet.
- Påföljden bestämdes till fängelse fyra år (respektive villkorlig dom med samhällstjänst 100 timmar och alternativt fängelsestraff tre månader)

Domstolarnas (och andras) reaktion

- Avsåg ett isolerat preparat
- Praxisdiskussioner
- Nya tabeller (november)
- Momsavdrag - tabellabstinens
- Nya prejudikat - nya praxisdiskussioner
- Nya tabeller igen (juni)
- Avvaktande attityd - fler fall kommer - nya tabeller igen (augusti) samt artikel i SvJT 2012 s. 845
- Justerade tabeller
- Uppsats i SvJT 2013 s. 1 (med en alternativ tabell)

De andra domarna

- 1. MDPV och andra syntetiska katinoner (MDPV-domen I och II [NJA 2011 s. 675 I och II]). Bör jämföras inbördes och med amfetamin (mefedron, butylon, metedron etc.).
- 2. Internetförsäljningsdomen (NJA 2011 s. 799). Betydelsen av ”övriga omständigheter”.
- 3. Källarförrådsdomen (NJA 2012 s. 70). Förvaring för annans räkning av 490 gram amfetamin bedömdes som brott av normalgraden.
- 4. Målvaktsdomen (NJA 2012 s. 115). Ecstasy bedömdes som amfetamin i fråga om farlighet. Målvaktens roll kan vara viktig.
- 5. Nittiosjukilosdomen (NJA 2012 s. 144). Den straffvärdemässiga betydelsen av sort och mängd. Resonemang kring ”taket”.
- 6. Bagageutrymmesdomen (NJA 2012 s. 510). Ca 5 000 tabletter (missbruksdoser) ecstasy preliminärt grovt brott. Här ej grovt p.g.a. övriga omständigheter

De andra domarna, forts.

- 7. Kokainhandelsdomen (NJA 2012 s. 528). Riktpunkten 100 gram kokain för grovt brott. Här 87 gram för försäljning. HD dömde för grovt brott.
- 8. Cannabissmugglingsdomen (NJA 2012 s. 535). Bedömning av
 - A) kuriren
 - B) den preliminära gränsen för grovt brott (ca 5 kg)
 - C) "taket" avseende cannabis ligger under fem år
 - D) betydelsen av ett påstått hot mot de tilltalade.
- 9. Mefedrondomen II (NJA 2012 s. 650). Påföljdsvalsproblematiken (villkorlig dom eller skyddstillsyn samt villkorlig dom eller skyddstillsyn med samhällstjänst. Gränsen mellan ringa och normalgraden ändras (i princip) inte.

De andra domarna, forts.

- 10. Femtiotablettersdomen (NJA 2012 s. 849). 50 tabletter (missbruksdoser) ecstasy är gränsen för normalgraden. Villkorlig dom och böter. Brottets art inverkar på antalet dagsböter.
- 11. Haltdomen (HD:s dom den 30 april 2013). Halten narkotika har större betydelse än som framgår av NJA 1998 s. 512.
- 12. De ej refererade domarna.
- 13. Nya mål på gång?

Slutsatser

- 1. De olika preparaten delas, när det gäller farlighet, in i kategorier
- A) kat och cannabis
- B) amfetamin, mefedron, ecstasy etc.
- C) kokain (och heroin) .
- 2. Det finns en preliminär gräns för grovt brott med hänvisning till sort och mängd.
- 3. Betydelsen av sort och mängd avtar efter hand och upphör långt innan maximistraffet nås. Det finns ett "tak" för de olika preparaten.
- 4. Man får räkna med att gränsen mellan ringa brott och normalgraden i princip dras efter sort och mängd.
- 5. Gränsen mellan ringa brott och normalgraden ligger i princip fast.
- 6. Halten verksam substans ska ges en större betydelse än tidigare.

Slutsatser, forts

- 7. Villkorlig dom eller skyddstillsyn kan tillämpas om straffvärdet (straffmättningsvärdet) inte överstiger fängelse en månad (eller uppgår till fängelse två månader).
- 8. Villkorlig dom eller skyddstillsyn med samhällstjänst kan tillämpas om straffvärdet (straffmättningsvärdet) inte överstiger fängelse tre månader (eller uppgår till fängelse fyra månader).
- 9. Skyddstillsyn med kontraktsvård kan tillämpas ända upp till ett straffvärde (straffmättningsvärde) motsvarande fängelse två år och i vissa fall ännu högre.
- 10. Skyddstillsyn med fängelse enligt 28 kap. 3 § är möjligt att tillämpa i vissa fall (från ett straffmättningsvärde som motsvarar fängelse fyra månader och upp till ett straffmättningsvärde som motsvarar fängelse ett år).

Gränsen mellan normalgraden och ringa brott

Preparat	Nedre gräns för normalgraden
Cannabis	50 gram
Amfetamin	5 gram
Mefedron och liknande	5 gram
Ecstasy	50 tabletter (50 missbruksdoser)
Kokain	0,6 gram*

Preliminär gräns för grovt brott

Preparat	Mängd som indikerar grovt brott
Cannabis	Ca 5 kg
Amfetamin	Ca 500 gram
Mefedron	Ca 500 gram
Ecstasy	Ca 5 000 tabletter (missbruksdoser)
Kokain	Ca 100 gram

”Tak” för olika preparat

Preparat	Övre gräns för mängdens betydelse
Cannabis	Ca 4 år 6 månader
Amfetamin	Ca 5 år
Mefedron	Ca 5 år
Ecstasy	Ca 5 år
Kokain	Ca 5 år 6 månader

De övriga omständigheterna

- Organisationsgrad
- Internationell anknytning
- Många inblandade, den tilltalade utnyttjat andra
- Den tilltalades position
- Handel med narkotika, försäljning till vem som helst (ungdomar, intagna i anstalt)
- Vinsten
- Ersättningen för den medverkande
- Lång tids verksamhet
- Distributionssättets effektivitet
- Smuggling
- Svårupptäckt eller annars sofistikerat

De övriga omständigheterna (forts.)

- Samband med gärningsmannens eget missbruk
- Ursprungligt samköp
- Narkotikan avsedd för eget bruk
- Passiv och osjälvständig medverkan, ingen fysisk befattning med narkotikan
- Endast försök, förberedelse eller stämpling eller medverkan i mindre mån
- Den tilltalade blev (allvarligt) utnyttjad
- Den tilltalade var utsatt för (allvarligt) hot eller (allvarligt) tvång

Modell för inverkan av övriga omständigheter

- De övriga omständigheterna kan preliminärt
- 1. ungefär fördubbla straffvärdet
- 2. åtminstone halvera straffvärdet

- Reformen den 1 juli 2010 talar för en mera betydande differentiering (prop. 2009/10:147).

Framtiden?

- Hur behandla preparat som HD inte har uttalat sig om (t.ex. heroin)?
- Tabellernas bristande konsistens (nedre gränsen för heroin t.ex.)
- En ”ny vår” för fjorton dagars fängelse?
- Kommer fler fall om betydelsen av halten verksam substans att tas upp (jfr NJA 1998 s. 512 och ”haltdomen” den 30 april 2013)?
- Kommer det nya fall från HD eller är det över nu?